

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Philippe Jockey

Καθηγητής Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού
Πανεπιστήμιο Aix-Marseille I

Η αρχαιολογία αποτελεί σήμερα αναπόσπαστο μέρος τόσο της ζωής μας όσο και του πολιτισμού μας. Στη σημερινή κοινωνία, η θέση των αρχαιολόγων είναι πλέον αναγνωρισμένη. Βέβαια, η γνώμη τους σπανίως εισακούεται, αλλά τουλάχιστον οι υπεύθυνοι της πολιτείας συχνά τους συμβουλεύονται, όπως άλλωστε προβλέπεται από το νομικό πλαίσιο. Για να φέρουμε ένα παράδειγμα, η αύξηση των σωστικών ανασκαφών στην καρδιά αρχαιολογικών χώρων που απευλύνται από πλήρη εξαφάνιση, ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης του σύγχρονου πολιτισμού καθ' όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, οι οποίες είναι σήμερα περισσότερο από ποτέ επίκαιρες, μας εξοικείωσε όλους ανεξαιρέτως με τις διαδικασίες, τις συνήθειες και τους πειρισμούς μιας σωστικής αρχαιολογίας, υποχρέωντάς μας ταυτόχρονα να ξανδούμε το όλο θέμα από νέα σκοπιά και να επινόησουμε νέες στρατηγικές για να διαφυλάξουμε την πολιτιστική κληρονομιά μας.

Παράλληλα με την άμεση διαχείριση, οι μεγάλοι «όποιοι μήνυμας» της ανθρωπότητας, που έχουν γενικά χαρακτηρίστηκε από την Ουνεσκό ως «παγκόσμια πολιτική κληρονομία», δεν έχουν παψει, για πάνω από έναν αιώνα, να προσφέρουν συχνά εξαιρετικά ευρήματα σε ερευνητές, τουρίστες και εραστικές από όλο κλίρο τον κόσμο. Τέλος, η αρχαιολογία αποτελεί σήμερα μέρος της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, κατά που συριμένες περιπτώσεις για πάνω από έναν αιώνα. Με την πάροδο του χρόνου καθιερώθηκαν ειδικοί κύκλοι σπουδών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες σχεδόν θα μπορούσαμε να ληγουμήσουμε ότι η αρχαιολογία δεν αποτελεί μόνο επιστήμη πρόσφατη, αντίθετα με την ιδέα που σχηματίζουμε για την ιστορία της, αλλά και επιστήμη που επιβεβαιώνεται αργά, με αμφισβήτησεις και δυσκολίες.

Μια επιστήμη του παρελθόντος που φανερώνεται με δυσκολία μέσα από την ιστορία

Βέβαια η λέξη –η οποία σχηματίζεται από την αρχαιοελληνική λέξη «αρχαιολογία», που σημαίνει κατά λέξη «λόγος περί των αρχαίων πραγμάτων»– αποτελεί πολύ παλιά επινόηση, καθώς

ανάγεται στην εποχή των ελλήνων σοφιστών (στον 5ο αι. π.Χ.). Αντικεί, λοιπόν, στο λεξιλόγιο των σοφών της εποχής και μαρτυρεί την κλίση αυτών των επαγγελματιών του λόγου να επινοούν νέες λέξεις, με μοναδικές συνηχήσεις και με ύφος που αγγίζει τα δριά της επιτήδευσης. Ο πλάτωνας μάς δίνει τον ακριβή ορισμό:

Περὶ τῶν γεννῶν, ὡς Σώκρατες, τῶν τὴν ήρωάν καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν κατοικίεων, ὡς τὸ ἄρχαιον ἐκτίσθισαν αἱ πόλεις, καὶ συλλιθῆν πάστη τῆς ἀρχαιολογίας ήδιστα ἀκρούνται ωστὲ ἔνωγε δὲ ἀυτοὺς ἡγάκουαν εἰκέμενοθέντες καὶ καὶ ἐκμελετηκέναι πάντα τὰ τοιαύτα.

Πράγματι, ο ελληνορωμαϊκός κόσμος δεν ακολούθησε το Θουκυδίδη, διστάσαντα να επιλέξει μια ορισμένη στάση απενanti στα αρχαία πράγματα. Τα αρχαία κατά αρχάς τα συνέλεξε ως ωραία αντικείμενα, χωρίς όμως ποτέ να τα οξιοποιήσει, σύτως ώστε να παραχθεί από αυτά ιστορικός λόγος, κατά το πρότυπο των διάστασης «νεκροκορίνθων», των αγγειών δηλαδή που είχαν κλαπεί από τις νεκροπόλεις της Κορίνθου (την οπία κατέλαβε ο Ρωμαίος Μόδιμος το 146 π.Χ.) και πωλήθηκαν, στη συνέχεια, πολύ ακριβά στη Ρώμη, όπου αποτελεσαν –για μικρό διάστημα όμως– τη χαρά και την ευτυχία των πλούσιων συλλεκτών.

Τα κατάλοιπα του παρελθόντος, ελλείψει αναγνώρισης, της πραγματικής τους ταυτότητας, δηλαδή ότι ήταν τέχνεργα που δημιούργησε ο ανθρώπος, λάμβαναν μερικές φορές και υπερφυσικό χαρακτήρα, όπως συνέβη με τους πελέκεις της νεολιθικής εποχής, που χαρακτηρίστηκαν από τους ρωμαίους φυσιστούς ως *cerauiae gemmatae* και *lapides fulmini* («αστροπελέκαι»), ανοιγόντας το δρόμο για τη δημιουργία μιας μακράς παράδοσης παρερμηνειών αυτών των τυπικών τεκμηρίων της λιθοτεχνίας (εικ. 1). Περιβαλλόμενα εκτός από μαγικές δυνάμεις, τέχνεργα αυτού του είδους είναι ίδιατερα περιζήτητα και συλλέγονται εξαιτίας αυτής της υποτιθέμενης ιδιότητάς τους και όχι βεβαίως ως σημαντικά τεκμήρια του παρελθόντος.

Στη διάρκεια της αρχαιότητας, οι τυχαίες ανακαλύψεις γίνονταν επίσης αντικείμενο πολιτικής εκμετάλευσης, όπως φαίνεται και από το έργο του Πλούταρχου Ο βίος του Θηβαίου: ο Κίμων, ικανός πολιτικός, ενώ βρίσκεται στη Σκύρο, εκμεταλλεύεται την τυχαία ανακαλύψη ενός πρωτοϊστορικού τάφου, αποδίδοντας τον θησέα και σπεύδει να μεταφέρει το λείψανο του «απτικού ήρωα» στην Αθήνα, με μεγαλοπρεπείς πομπές. Αρχαιολογία, ιδεολογία και εξουσία... μια πολλά υποσχόμενη σημασία.

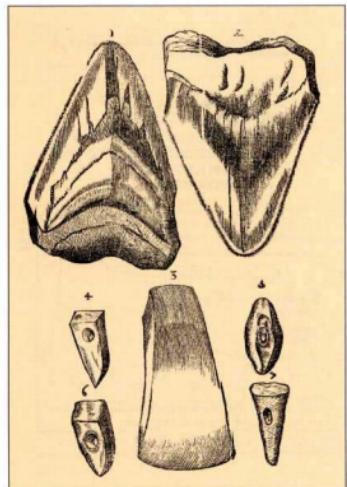
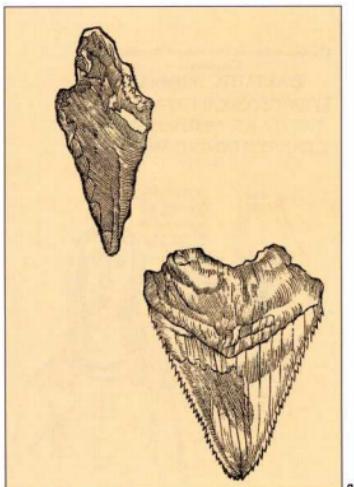
Στον Μεσαίωνα, ομοίως, οι ανθρώποι δεν αναγνώρισαν –ή δεν ήθελαν, ορισμένοι από αυτούς, να αναγνωρίσουν– την πραγματική σημασία των λειψάνων του παρελθόντος, προτιμώντας ως επί το πλείστον να τους αποδίδουν δαιμονικές ιδιότητες, προκαλώντας έτσι την κατα-

στροφή τους, εκτός βέβαια και αν επέλεγαν την ιεροποίησή τους.

Ήδη από τον 6ο αιώνα μ.Χ. τέθηκε –και συγχρόνως λύθηκε– από τον Άγιο Γρηγόριο τον Μέγα το ζήτημα της παρουσίας των ειδωλολατρικών κτισμάτων μέσα στις πόλεις: «Μην καταστρέψετε τους ειδωλολατρικούς ναούς, παρά μόνο τα ειδωλά που βρίσκονται μέσα. Ραντίστε το μνημείο με αγιασμό, κατασκευάστε βωμούς, τοποθετήστε ἄγια λειψάνα». Έτσι, η σάστη των κληρικών του Μεσαίωνα απέναντι στη μνημεία θα κυμαίνεται ανάμεσα στην ολοσχερή καταστροφή τους και στην επαναχρησιμοποίησή τους.

Εκτός η καλύτερη δυνατή τύχη που θα μπορούσαν να έχουν τα εν λόγω μνημεία, θα είναι να αποκτήσουν το καθεστώς του λειψάνου, το οποίο έχει οριστεί από τον Κ. Ρομιάν ως «κάτιδε αντικείμενο θεωρούμενο στις είχει επαφή με πρόσωπο της ιερής ιστορίας». Με την ευκαιρία αυτή, πάρα πολλές ειδωλολατρικές νεκρόπολεις θα επαναχιολογηθούν και θα λάβουν νέο νόημα. Ωστόσο, όταν δεν είναι δυνατό να αναγνωριστούν με κάποια αληθηφάνεια παρόμοια λειψάνα, αρκεί να συγκεντρωθούν σε λειψανοθήκες και να εκτεθούν με τη σημείωση: «Εδώ βρίσκονται τα λειψάνα πολλών αγίων, των οποίων ο θεός μόνο γνωρίζει τα ονόματα». (Λειψανοθήκη, η οποία βρέθηκε το 1631 στην κρύπτη της εκκλησίας του Αγίου Γερμανού της Αυξερές.)

Μια άλλη πιθανή περίπτωση, η πιο συνηθισμένη σ' αυτή τη «βεβιασμένη» ιεροποίηση των

1. Γλωσσόπτερες
και «αστροπελέκιο»,
Aldrovandi, Museum
metallicum (1599).
α. «Γλωσσόπτερες»
β. «Αστροπελέκιο».

ειδωλολατρικών καταλόπιν, είναι η δαιμονοποίηση, που μοιραία οδηγεί στην καταστροφή τους, λεροποιημένη ή δαιμονοποιημένη, τα κατάλοιπα του παρελθόντος υπόκειται σε ένα ακόμη περιμένει: δεν αναγνωρίζονται ως έργα του ανθρώπου, παρά θεωρούνται ότι έχουν φυσική προέλευση.

Η αρχαιότητα και ο Μεσαίωνας απομακρύνθηκαν από την πραγματική επιστήμη του αρχαιού, που βασίζεται στη μελέτη των ίδιων των υλικών καταλόπιν. Αμφιταλαντεύομενοι ανάμεσα στην καταστροφή ή τη συλλογή τους, σε διά αφορά στη σχέση τους με τα κατάλοιπα που αποτελούν τεκμηρίων περισσών της πολιτισμάν, οι μακρινοί μας πρόγονοι υπήρξαν ή πολιτισμάν, οι μακρινοί μας πρόγονοι υπήρξαν ή πολιτισμάν, «αρχαιοφύλακοι», όλοτε «αρχαιοφύλακοι». Πράγματι, το αρχαίο αντικείμενο, αποτελόντας εξωτερική αιφορμή για συζητήσεις, χωρίς ποτέ να συνιστά και το θέμα των συζητήσεων αυτών, δεν είχε –ως τις μέρες μας τουλάχιστον– την αρμόδιουσα αναγνώριση για αυτό που πραγματικά είναι και αντιπροσωπεύει. Ο υπέρμετρα συμβολικός χαρακτήρας, που αποδύσταν στα υλικά καταλόπια, δεν άφησε περιθώρια για τη ωστική ερμηνεία τους. Αντίθετα, στους επόμενους αιώνες, το άνιγμα στα ποικίλες μορφές του Άλλου (γεωγραφικές, πολιτικές, ανθρώπινες) θα γεννήσει ένα νέο ενδιαφέρον για τις «αντίκες» και άλλα παλαιά αντικείμενα και θα δημιουργήσει νέα καπηγορία απασχόλησης: αυτήν του αρχαιοδιφήτη.

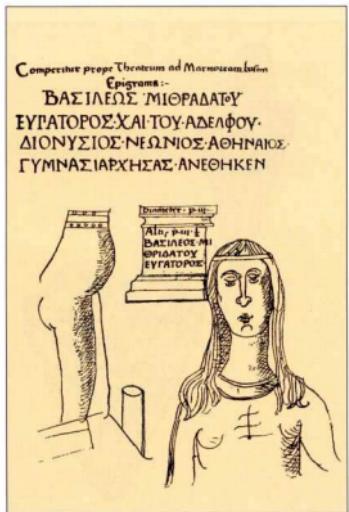
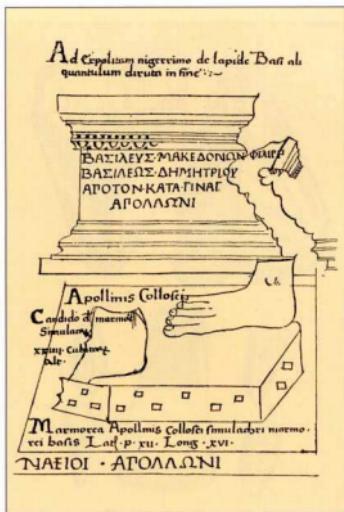
Η εποχή των «αρχαιοιδιφών»: από το Quattrocento στον 17ο αιώνα

Η σχέση του ανθρώπου με τα μνημεία του παρελθόντος αρχίζει να μεταβάλλεται στην καμπή

του Quattrocento. Η ριζική αλλαγή γεωγραφικού περιβάλλοντος, αποτέλεσμα της μόδας των ταξιδίων αυτοψίας (από αυτήν την άποψη το έτος 1492 παραμένει, προφανώς, χρονογένια-κλειδί), όπου οι άνθρωποι θα έρθουν επι τόπου αντιμετωπίων με τους πολιτισμούς του Άλλου, συνεπάγεται τη γέννηση μιας άνευ προηγουμένου και εξαιρετικά έντονης πειρέγειας γι' αυτούς. Η πειρέγεια αυτή επιφέρει την εκ νέου ανακάλυψη, και δη την επινόηση πολιτισμών του παρελθόντος, που αναγνωρίζονται στο εξής γι' αυτό που είναι, όσο παράξενοι και αν φαίνονται στα μάτια του ερευνητή.

Μέσα σε αυτό το γενικό κλίμα ξεπιβάλλει η μορφή του Κυριακού του Αγκωνίτη (1391-1452), αποκαλούμενου συχνά –αν και κάπως βιαστικά– «πατέρα της αρχαιολογίας». Ο Κυριακός του Αγκωνίτης, γιος εμπόρου, εμπόρος και ο ίδιος, είναι σύνθετη προσωπικότητα, γοητευτική και αναμφισβήτη μοναδική. Η ζωή του τυχοδώκτη και εμπόρου αρχαιοτήπων, που οργώνει τη Μεσόγειο, συνδυάζεται με μια πολυμάθεια και μια παιδεία που δεν απαντώνται εύκολα και του προσδίδουν διώχη, άλλα το χαρακτήρα ανθρωπιστικής. Τι οφειλούμε στον Κυριακό; Τη διαίσθηση ότι τα υλικά καταλόπια (μνημεία, επιγραφές) είναι, όπως αναφέρει ο ίδιος, «πιο αξιόπιστοι μάρτυρες της Κλασικής Αρχαιότητας από ό,τι τα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων».

Ο Κυριακός ακολουθεί κατά γράμμα τις συνέπειες αυτού του «πιστεύων»: ότι τα υλικά καταλόπια κατέχουν εξαρχής κεντρική θέση στον ιστορικό λόγο. Στα μερίτη ταξίδιου του (στη Συρία, στη Μικρά Ασία, στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους), αντηγράφει, σχεδιάζει, καταγράφει όλα όσα βλέπει και διαβάζει σχετικά με τις αρχαιότητες (εικ. 2). Το έργο του *Antiquarum Rerum*

2. Κυριακός ο Αγκωνίτης
στη Δήμο
α. Τα υλικά καταλόπια είναι
πιστοτέρω μόρτυρες της
κλοοκής προχώπτωσης από
τα κείμενα των αρχαίων
συγγραφέων. (Cod. Manac.
Lat. 716, fol. 32v – σκοριόπτυχο
του Κυριακού).
β. Ο Κολοσσός των Ναζίνων
όπως τον είδε ο Κυριακός
(Cod. Manac. Lat. 716,
fol. 31 – σκοριόπτυχο
του Κυριακού).

Commentaria, παραμένει, ακόμα και σήμερα, η κυριότερη (αν όχι η μοναδική) πηγή πληροφόρησης για πολλά τεκμήρια της εποχής που έχουν καταστραφεί ή κλεψε.

Ο Κυριακός δεν αποτελεί εξαίρεση σε αυτή τη γενικότερη τάση. Ο Χριστόφορος Μπουσούτελμόντι, φλωρεντινός μοναχός, επιδεικνύει παρόμοιο ενδιαφέρον για τα κατάλοιπα του παρελθόντος; ήδη το 1420 κυκλοφορεί το έργο του *Liber Insularum Archipelagi*. Και σε αυτήν την περίπτωση περιγραφές και σκαριφήματα σχεδιασμένα επί τόπου εμπλουτίζουν τον αρχαιοδικό λόγο.

Πράγματι, το πρωταρχικό κεκτημένο αυτής της πρώτης επανανακάλυψης ενός παρελθόντος ξεχωρίσμενο είναι η απεικόνιση εκείνων των υλικών τεκμηρίων που κυριαρεκτικά ξεπέραν από αυτό: ερείπια, γυλιπά κλπ. Σε αυτά προσθέτει σημαντικά της συλλογής των κινητών αρχαιοτήτων: νομίσματα και μετάλλια, αγάλματα, αγγειά είδους... Λίγη απέχει η συλλογή από το εμπόριο και ο Κυριακός κάνει το βήμα, επεκτείνοντας τις δραστηριότητες του και στο εμπόριο αρχαιοδικίας.

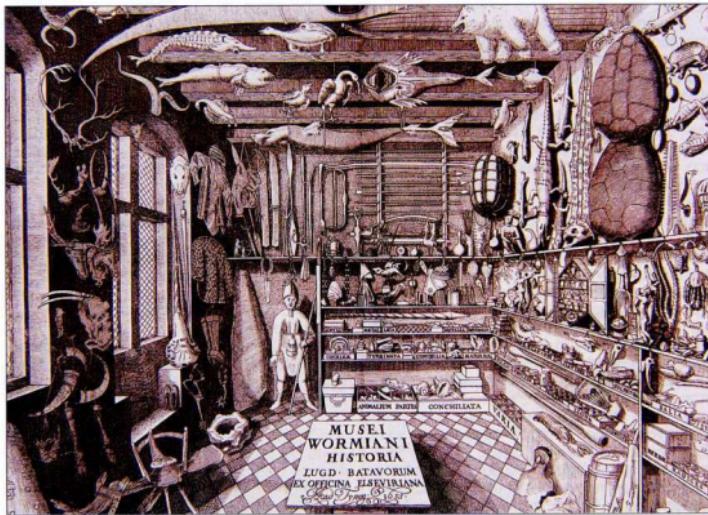
Μια από τις πλέον πρωτότυπες συνέπειες αυτής της κίνησης, που εκδηλώθηκε σε κατάσταση παραφοράς από τους ανθρώπους της εποχής, είναι η εμφάνιση του χώρου συλλογής σπάνιων αντικειμένων (*cabinet de curiosités*) (εικ. 3). Έχοντας οριστεί ως «μικρόσκοπος ή, συγκέντρωση όλων των σπάνιων αντικειμένων» (Pierre Borel, 1620-1671), ο χώρος συλλογής σπάνιων αντικειμένων, που ενίστει θεωρείται ως ο πρόδρονος του μουσείου, γνωρίζει μεγάλη επιτυχία στα νεότερα χρόνια. Όντας ιδιοκτησία πλούσιων φιλότεχνων προσφέρει ως θέαμα, μέσα στον συγχρονικό του χώρο, όλα τα curiosa που συγκεντρώθηκαν από τον αρχαιοδίφη είτε αυτά είναι

ανθρώπινα δημιουργήματα είτε έχουν φυσική προέλευση.

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453 και η επέκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που ακολούθησε, εβεσσαν, βεβαίως, προσωρινά τέλος σε αυτά τα ταξίδια ξεπρεύνησης του ελληνικού παρελθόντος. Ωστόσο, τα ταξίδια αυτά άνοιξαν το δρόμο για την (επανα)κινητοποίηση, από τους Δυτικους, της κλασικής παιδείας «τους» και γέννησαν μια νέα μορφή, αυτήν του αρχαιοδίφη.

Ο αρχαιοδίφη, ο οποίος συνδυάζει συγχρόνως τα χαρακτηριστικά του «φιλότεχνου», του «ειδηστήμονας» και του «κατάτοχου», αναλαμβάνει έκτατε το λόγο περί του παρελθόντος. Η πρωτοτυπία αυτής της παιδείας του αρχαιοδίφη –αλλά, κατά συνέπεια, και τα οριά της– είναι η αντιτίμη των υλικών καταλοίπων υπό το πρίσμα «του προορισμού τους να εμπλουτίσουν την παιδεία των καλών συγγραφέων, να σκιαγραφήσουν τις περιστάσεις της ιστορίας και [...] να εντυπώσουν καλύτερα στο μιαλό τα πρόσωπα, τα κατορθώματά τους και τα σπουδαία γεγονότα», όπως διακήρυξε ο N. Fabri de Peiresc (1580-1637), σύμβουλος στο Κοινοβούλιο της ΑιΓ.

«Να φωτίσουν», «να σκιαγραφήσουν», «να εντυπώσουν καλύτερα», όλοι αυτοί οι όροι εκφράζουν την υπαγωγή του υλικού καταλοίπου σε αυτό που, τον 17ο αιώνα, αποτελεί την κορωνίδα των επιστημών, δηλαδή στη λόγια κριτική των αρχιών κειμένων. Ο Jacob Spon (1647-1685), γιατρός στο επάγγελμα, καταφένεται από αυτήν την πάση, σε μια εύλωτη μεταφορά, γράφοντας: «οι αντίκες μας δεν είναι τίποτε άλλο από βιβλία, που οι πέτρινες και οι μαρμάρινες σελίδες τους έχουν γραφεί με σμήλη και σιδηρού³. Η μελετή των επιγραφών, τις οποίες υπαινίσσεται ο

3. Ο χώρος συλλογής σπάνιων αντικειμένων (*cabinet de curiosités*) του Ole Worm (*Musei Wormiani Historia*, 1655).

Spron, αποτελεί –και αυτό, προφανώς, δεν είναι τυχαίο– εκλεκτό κομμάτι του ορισμού αυτής της αρχαιοδηματικής παιδείας.

Επιπλέον, πέρα από την υποταγή του υλικού καταλόπου στον ιμπεριαλισμό του κειμένου, σ' αυτή τη λόγια παράδοση λείπει η εμπειριστατωμένη και συστηματική ανασκαφή. Η γέννηση της σύγχρονης αρχαιολογίας, λοιπόν, είναι αποτέλεσμα της απεξάρπτησης του αρχαιολογικού αντικειμένου καθώς και της συστηματικής ανασκαφής του: αυτό θα συντελεστεί στη διάρκεια του 18ου αιώνα, με τις ανασκαφές της Ήρακλειας και της Πομπηίας.

Η γέννηση της σύγχρονης αρχαιολογίας (1738-1798)

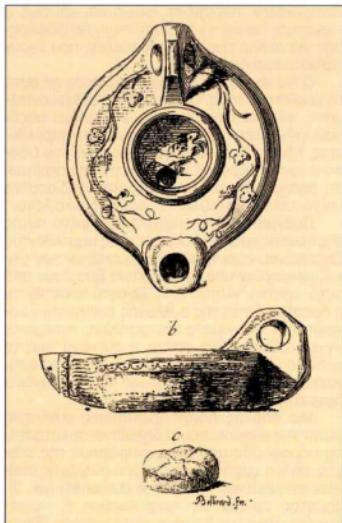
4. «Ηράκλεια, το πεπρωμένο ενός μητρόπου καρβελού ψημού»: «De quelques meubles et autres curiosités trouvées dans la ville d' Herculanium ». Messieurs Cochin le Fils et Belliard, *Observations sur les antiquités de la ville d' Herculanium*, Paris 1754, σχ. 9.

Πράξη I: Ηράκλεια και Πομπηία

Αυτές οι πρώτες «γεωγραφικές» εξερευνήσεις του παρελθόντος, από τον Κυριακό τον Αγκωνίτη μέχρι τον Jacob Spron, προετοιμάζουν το έδαφος για την πινευματική αναστάτωση που θα προκαλέσουν η ανακάλυψη και η εξερεύνηση της Ήρακλειας (1738) και της Πομπηίας (1748), των αρχαίων πόλεων της Καμπανίας που «πάγωσαν» τη σημαγνή της εξαφανίστηκαν, μαζί με τα μνημεία τους, αλλά και με τους ίδιους τους ανθρώπους που μοιάζουν να κατελήφθαισαν εξ απήντης μέσα στο οικείο τους περιβάλλον.

Η εαφική ανακάλυψη των υλικών στοιχείων ενός πολίτησμου, που ήταν γνωστός κυρίως από τα κείμενα, αποτέλεσε κεραυνό από αιθρία. Το καρβέλι μητρόπιτο ψημού, που ψήφισκε πριν από δεκαεπτά αιώνες περίπου, πέτρωσε από την φαιστειακή έκρηξη των 79 μ.Χ. και βρέθηκε στην Ήρακλεια στα μέσα του 18ου αιώνα, ανταγωνίζεται έκτοτε ως μαρτυρία του παρελθόντος τα κείμενα του Πλίνιου του Πρεσβύτερου (εικ. 4).

Η αδιάκοπη επιτυχία των ανασκαφών αυτών των δύο πόλεων της Καμπανίας απεικονίζεται κατά τρόπο «θεαματικό», με τη στενή έννοια του όρου, σε ένα σχέδιο με σινική μελάνη του Mazois, του 1812 (εικ. 5), το οποίο δικαιολογημένα φέρει τον τίτλο «Μια σπημένη ανακάλυψη». Σε αυτό βλέπουμε έναν σκελετό, μιοσακουμπισμένο σε γήλοφο (μη ανασκαμμένο), του οποίου τα οστά, όλως περιέργως, εξακολουθούν να παραμένουν συνδεδέμενα μεταξύ τους. Αυτή η εικόνα του τραγικού θανάτου–μια ματαιότητα με τη στενή έννοια του όρου– φωτίζεται, εξάλλου, κατάλληλα –και συγχρόνως με τρόπο δραματικό– από την αχτίδα φωτός, που πέφτει από έναν φεγγίτη, και υποδεικνύεται στο βλέμμα των τριών επισκεπτών από ένα τέταρτο πρόσωπο, οδηγή ή/και αρχαιολόγο. Ο τελευταίος, με μια κίνηση του, ορίζει επάνω στην εικόνα μια διαγώνιο, με κλίση αντίθετη από εκείνην που χάρασσε τη δέσμη των αχτιδών του φωτός. Στη διασταύρωση αυτής της κίνηστι σύνθεσης, ο «Ζωτανάρνες-νεκρός», ο οποίος πάντως ξαναζωντανεύει μέσω του λόγου, είναι το νέο αντικείμενο του αρχαιολογικού λόγου. Ο αρχαιολόγος είναι στο έξης ο μεσολαβήτης αυτού του παρελθόντος που έχει αναλάβει την ευθύνη να το επαναφέρει στη ζωή, προκαλώντας συνανθρωπία συγκίνησης και δη δέους σε εκείνους που το δέχο-

νται, όπως η νεαρή αστή που στηκώνει το χέρι σε ένδειξη αποστροφής (εικ. 6).

Ο ίδιος ο Σταντάλ δεν έχεγγελται και, σε κάποια επικεφαλής του στην Πομπηία, γράφει:

Νομίζει κανείς ότι ζει στην αρχαιότητα· και όσο κι αν δεν έχει συντήσισα να πιστεύει αυτό που είναι αποδεδειγμένο, όταν βρίσκεται στο χώρο γνωρίζει περισσότερα από ένα σοφό. Είναι πολύ μεγάλη ευχαριστηση να κοντάζει κανείς κατά πρόσωπο αυτήν την αρχαιότητα, για την οποία τόσα έχει διαβάσει⁴.

Ο διάστασης μυθιστοριογράφος υπογραμμίζει, με αυτές τις λίγες λέξεις, τη νέα σχέση που εγκαθίδρυεται ανάμεσα στο παρελθόν και το κοινό, όπως είναι η ακαταμάχητη ελέγχη των ερειπίων, που με αμερότητα λένε πολύ περισσότερα από όλα τη βρύση του κόσμου.

Οι ανασκαφές στην Ήρακλεια και την Πομπηία, καθώς και η αποδοχή τους, γεγαινάζουν αυτήν την τριγωνική σχέση του καταλόγου, του αρχαιολόγου και του κοινού που αποτελεί, στο εξής, την ίδια την ουσία της αρχαιολογίας⁵.

Πράξη II: Αποστολή στην Αίγυπτο:

«Παν μέτρον άριστον!»

Σύντομα θα ακολουθήσει η εκ νέου ανακάλυψη της Αιγύπτου (1798-1802), ανοίγοντας νέους ορίζοντες στη γνώση αρχαίων πολιτισμών που δεν είναι κλασικοί. Ο στράτος του Βοναπαρτή ανοίγει το δρόμο στους 165 επιστήμονες της Επιτροπής Τεχνών και Επιστημών του Εκστρατευτικού Σώματος της Ανατολής. Εάν η Αποστολή στην Αιγύπτο απέβη στρατηγική πανωλεύση, καθότι κατέληξε στην κατά τρόπο οικτρό εγκατάλειψη του Αβουκίρ (17 Ιουλίου 1799) υπό τα πυρά των

αγγλικών κανονιοφόρων και οδήγησε στην τέλει στην υπογραφή της συνθήκης ειρήνης της Αμέντης (25 Μαρτίου 1802), αποτέλεσε, αντίθετας, σταθμό αποφασιστικής σημασίας για την αρχαιολογία: πράγματα της αντικείμενης της διευρύνθηκαν μοναδικά, προσφέροντας μια ριζική μετάθεση στο χώρο και στο χρόνο.

Οι επιστήμονες της Επιτροπής, που συνέδευν τότε τους στρατιωτικούς, εδραιώνουν, πράγματα, τη διηλή παράδοση της συστηματικής διερεύνησης και της αποτύπωσης, που εφαρμόζεται, επιπλέον σε ένα νέο αντικείμενο μελέτης, κατ' εξοχήν μη-κλασικό, στον πολιτισμό της αρχαίας Αιγύπτου. Τίποτα δεν αποτελεί ίσως καλύτερη μαρτυρία αυτής της υπερβολής, δηλαδή της εκστρατείας του Ναπολέοντα, από αυτό το νέο στρατιωτικό, πολιτικό και πολιτιστικό όριο που αντιπροσωπεύει το σύγχρονη Αιγύπτος και το ένδοξο παρελθόν της.

Τα λόγια μοιάζουν φτωχά μπροστά στα τρία χαρακτικά που δείχνουν με τον καλύτερο διανοτικό τρόπο το πνεύμα αυτής της, από κάθε άποψη, εξαιρετικής επιχείρησης (εικ. 8 α, β, γ).

Στο πρώτο από αυτά (εικ. 8α) αναγνωρίζουμε την ιδιαίτερη λαϊκή γοργία της αρχαιολογίας: ο άνθρωπος, σκαρφαλωμένος στην κεφαλή της Σφίγγας, η οποία έχει πλέον υποταχθεί και συντριβεί, μετρά αυτόν τον συμβολικό μάρτυρα του παρελθόντος, προτού την κάνει να μιλήσει και πριν την εξαναγκάσει να αποκαλύψει το μυστικό της καταγωγής του ανθρώπου. Την ίδια άλλωστε θεματική αναγνωρίζουμε και στα δύο άλλα χαρακτικά (εικ. 8β, γ). Στο ένα o Vivant Denon παρουσιάζεται να μετρά με τη βοήθεια ενός χαρταετού την περίόρμη κολόνα του Πομπήιου. Μετρώ σημαίνει, ήδη, οικειοποιούμενα. Το άλλο δείχνει αυτό το τελευταίο στάδιο: βλέπουμε και πάλι γάλλους επιστήμονες, μέλη της Επιτροπής, να μετρούν

ένα κολοσσαίο χέρι, που ανήκει σε ένα από αυτά τα βασιλικά ομοιώματα (στην προκειμένη περίπτωση του Ραμσή Β') που οι αρχαίοι Αιγύπτιοι συνήθιζαν να προσφέρουν στους γηγεμόνες τους. Εδώ, όμως, έχουμε μια μικρή παραλλαγή: οριζτά δεμένο επάνω στην άμαξα, το χέρι είναι πλέον έτοιμο για την αποχώρηση. Το άτακτο πλήθος των στρατιωτών στο βάθος της εικόνας θυμίζει τις συνθήκες, υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε τότε αυτή η «κατάκτηση του παρελθόντος»⁵. Έχοντας μεταφερθεί μακριά από τον τόπο καταγωγής του το χέρι θα αποτελέσει, στη συνέχεια, την περιουσία καπού μεγάλου Μουσείου Ανατολικής Τέχνης ή το σκηνικό κάποιου αυτοκρατορικού μεγάρου. Αρκεί μόνο να υμητούμε τη διαμόρφωση της Place de la Concorde στο Παρίσι, όπου υψώθηκε περίφανα ο Οβελίσκος του Ραμσή Β', αφού πρώτα είχε αφαιρεθεί από τη γη του Λουξερ ομηταδοτώντας έτσι την έλευση του νέου Φαραώ, του Αυτοκράτορα Ναπολέοντος Α'.

Πράγματι, από τη στιγμή που ένα τεκμήριο εντοπιστεί, αναγνωρίστε, μετρηθεί και τεθεί υπό έλεγχο, προορισμός του είναι να αφαιρεθεί, να αποσπαστεί από το αρχικό του περιβάλλον για να κοσμηθεί τα μεγάλα ευρωπαϊκά μουσεία που ιδρύθηκαν την εποχή εκείνη. Η θλιβερή ανάμνηση των μαρμάρων του Παρθενώνα, που αποσπάστηκαν από το μνημείο από τον λόρδο Έλγιν για να εκτεθούν λίγο αργότερα στα Βρετανικό Μουσείο, είναι ανεξίπτηλα χαραγμένη στο μαυλό όλων μας.

Η Αιγυπτική στην Αίγυπτο είχε ίσως ως πρωταρχική «έξι» και οπωδόπιστε ως συνέπεια τη μετακίνηση της αρχαιολογίας στο χρόνο και στο χώρο. Οταν η εξέρευνηση των πολεών της Καμπανίας μετέτρεψε το παρελθόν σε παρόν, με τον πλέον συναρπαστικό τρόπο, την ανακάλυψη του ασύγκριτου πλούτου του αρχαίου αιγυπτια-

5. «Μια σπηλέα ανακάλυψη»
Υδατογραφία του Μαζοΐ
για τα ερείπια της Πομπήιος
1812, Bibl. Nat., Παρίσι.

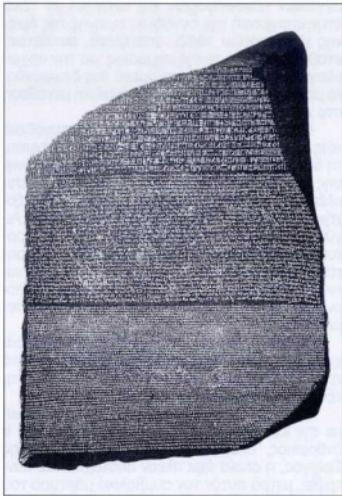
6. Η πέτρα της Ροζέττας -
Αύγουστος 1799 (Λονδίνο,
Βρετανικό Μουσείο).

κού πολιτισμού εξοικείωνε το κοινό, καθώς και τους επιστήμονες, με μια άλλη αρχαία κουλτούρα και μια γλώσσα διαφορετική από τα ελληνικά και τα λατινικά των κλασικών σπουδών: η τριγλωσση επιγραφή της παστινώστης πέτρας της Ροζέττας (εικ. 6), που ανακαλύφθηκε το 1799 από τον λοχαγό του Μηχανικού Bouchard στη Ροζέττα τον Αύγουστο του 1799, έμελλε να αποκρυπτογραφθεί 23 χρόνια αργότερα. Στο περίφημο έργο του με τίτλο *Lettre à Monsieur Dacier* (1822), o Jean-François Champollion θα δώσει τα κλειδιά για την ερμηνεία των ιερογλυφικών, της ιερής γραφής των Αιγυπτίων, ανοίγοντας έτσι ένα νέο πεδίο στη γνώση των λεγόμενων μη-κλασικών αρχαίων πολιτισμών. Το έδαφος ήταν λοιπόν έτοιμο για τα δύο τελικά στάδια κατά τα οποία η αρχαιολογία κατακτά το αντικείμενο της: την επιβεβαίωση για την ύπαρξη μιας ευρωπαϊκής και αιγαίκης πρωτοϊστορίας και την επινόηση της προϊστορίας.

Πράξη III, σκηνή 1: Η επινόηση της προϊστορίας ή ο αγώνας κατά της θεωρίας της δημιουργίας των ειδών: ο ανθρώπος απομακρύνεται και ξεκομιμόνται από τους θεούς

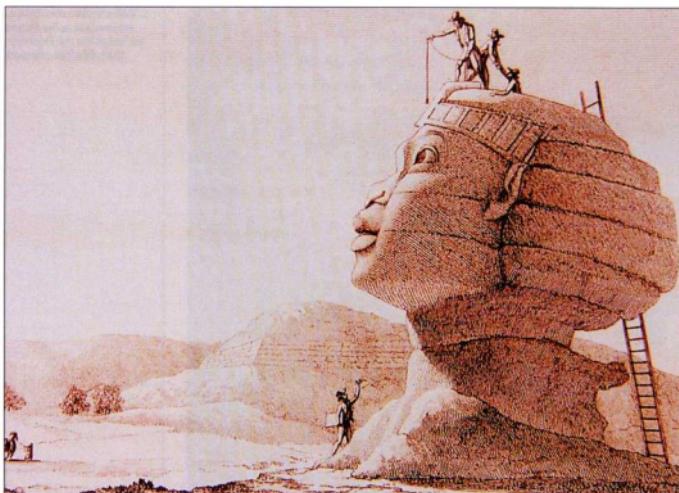
Σε αυτό το πρώτο πλήγμα που δέχτηκε το «ελληνορωμαϊκό όχυρό» έρχεται, μαζί με όλα τα άλλα, να προστεθεί η γέννηση της προϊστορίας, η επινόηση της οποίας, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, συνοδεύεται από έναν σκληρό αγώνα ενάντια στις κυριαρχείς θρησκευτικές ιδέες υποχρεώντας την αρχαιολογία να περάσει –οριστικά– στο πεδίο των ιδεολογιών (πρόκειται εδώ για τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών ενάντια στη θεωρία της δημιουργίας).

Εάν εξαιρέσουμε το εκπληκτικό πορτρέτο του πρώτου ανθρώπου, που σκιαγραφεί ο Λουκρήτιος στο έργο του *De Natura Rerum* και το

οποίο θα εμπνεύσει τον Rousseau στο *Discours sur l'origine de l'inégalité parmi les hommes* (και αυτό προφανώς δεν είναι τυχαίο), η ίδια η ίδια μιας ιστορίας του ανθρώπου, που προηγήθηκε του «ύπερχοντος» ανθρώπου, θα προκαλέσει για καιρό θεολογικό σκάνδαλο.

Η αναγνώριση από τους γεωλόγους του 17ου και 18ου αιώνα του απώτατου παρελθόντος της

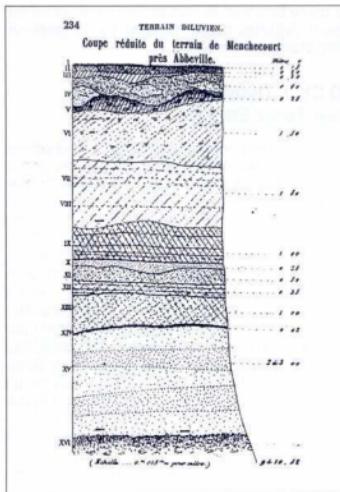
γης υπήρξε το πρώτο από τα τρία στάδια, κατά τα οποία ο άνθρωπος επανακτά την καταγωγή του. Υστέρα, η αναγνώριση των λίθινων εργαλείων (=απτορπέλειας και άλλες γλωσσόπτερες) γι' αυτό που πραγματικά ήταν, δηλαδή τέχνεργα που προσέκυψαν από την ανθρώπινη τεχνογνωσία, αποτελεστέρα ένα δεύτερο στάδιο αποφασιστικής σημασίας. Πραγματικά γωνίζουμε ποσό καιρού χρειάστηκε αυτή η ακριβής και δίχως σφάλματα ανάγνωση των πρώτων προϊόντων της τέχνης. Κατά τη διάρκεια του 1ου αιώνα, ένας Aldrovandi (1522-1607) διατάζει ακόμα –παρότι αντιμετωπίζει με επιφύλαξη την παραδοσιακή ερμηνεία– να τα αναγνωρίσει ως τέτοια.

Τελος, η επιβεβαϊση της συγχρονότητας των λίθινων εργαλείων με τα αρχαία γεωλογικά στρώματα επιτρέπει σε μια άμεση και ικανήτη ένταξη του ανθρώπου σε μια εξελικτική πορεία, που πραγματοποιείται με βραδείς ρυθμούς και για πολλούς αιώνες, και η οποία εντάσσεται στη γεωλογική στρωματογραφία. Η τελευταία γίνεται στο εξής αντιληπτή ως «κίλματα του χρόνου», επιπρέποντας να διαβούμε το χρόνο προς τα πίσω.

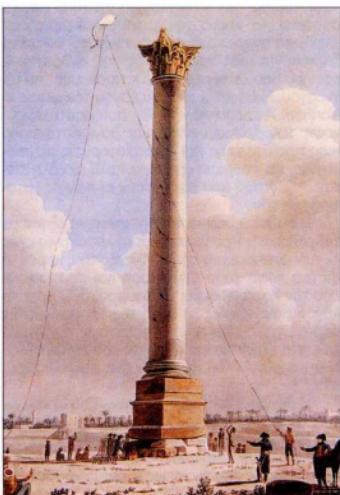
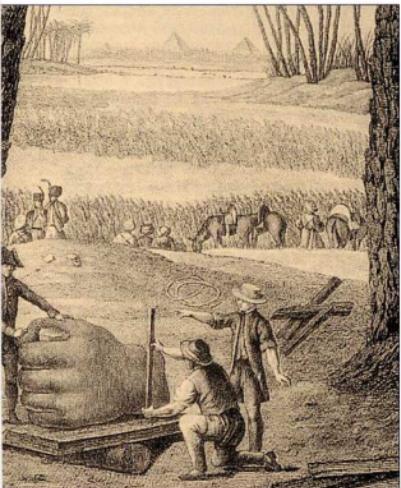
Ένα κείμενο του Boucher de Crèvecœur de Perthes (1757-1844) είναι διαφωτιστικό

... όσον αφορά το ιλικό, τη χρήση και κυρίως τη θέση των αντικειμένων στο έδαφος. Ως εκ τούτου παραδεχόμαστε έναν είδος κλίμακας ζωής, μια αλληλουχία στρωμάτων που σχηματίζονται από τα υπολείμματα των γενεών και αναζητούμε στο καθένα από αυτά τα στρώματα ενδείξεις για την ιστορία αυτών των γενεών. Τα στρώματα που βρίσκονται βαθύτερα θα δύσουν έτσι στοιχεία για τις παλαιότερες γενείς.

Η εικόνα που συνοδεύει το κείμενο των *Antiquités celtiques et antédiluvien*s. *Mémoire sur l'industrie primitive et les arts à leur origine*

7. Τομή υπό κλίμακα του σδάρους του Menchecourt κοντά στην Abbeville. (Jacques Boucher de Crèvecœur de Perthes, *Antiquités celtiques et antédiluvien*s. *Mémoire sur l'industrie primitive et les arts à leur origine*, Παρίσι 1847).

8. Αποστολή στην Αίγυπτο από τον Συντερβαύδη Σελήνη (Vivant Denon, *Voyage dans la Basse et la Haute Egypte pendant les campagnes du Général Bonaparte*, Παρίσι 1802).

β. Οι επιστρέψας της αποστολής της Αιγύπτου μετρούν ένα κολοσσιαίο χέρι (*Description de l'Expédition d'Egypte. Antiquités, tomus 5, συ. 12*).
γ. Ο Vivant Denon στην Αλεξανδρεία μετρά τη στάθμη του Πομπού (Vivant Denon, *ιδιογραφία*, 1798, Λονδίνο, Victoria and Albert Museum).

9. «Ο Thomsen στο μουσείο του, εξηγώντας στο κοινό την προέλευση και τη ρήση ενός από τα αντικείμενα της συλλογής του Εθνικού Μουσείου της Δανίας». Χαρακτικό του Magnus Pedersen, Εθνικό Μουσείο Δανίας.

οποίο ο Boucher de Perthes συγκαταλέγεται στήμερα ανάμεσα στους πατέρες της αρχαιολογίκης στρωματογραφίας.

Ο Ch.J. Thomsen και η θεωρία των Τριών Εποχών

Από τη στιγμή που έγινε αποδεκτό το απώτερο παρελθόν του ανθρώπου ειδους, δεν έμενε πλέον παρά να εξακριβώθει η χρονολογία των πρώτων περιόδων της εμφάνισής του στη γη. Η θεωρία του Καρόλου Δαρβίνου (1809-1882) για την καταγωγή και την εξέλιξη των ειδών (1859) αναμφιστήπτει συνδεόμενης αυτήν την εξέλιξη στις αντιλήψεις: η διαπιστώσατο του γεγονότας ότι τα έμψυχα άντα -ένα ειδός των οποίων είναι και ο ανθρώπος- αποτελούσαν τον καρπό μιας εξέλιξης, που δήρκεσε πολλούς αιώνες, ήταν προφανός αντιθέτη με το δογμα της Εκκλησίας που έβλεπε τον ανθρώπο ως δημιουργόματος του Θεού. Ορισμένοι εκκλησιαστικοί κύκλοι έφτασαν ακόμη και μέχρι του σημείου να επιχειρήσουν να προσδιορίσουν με ακρίβεια τη χρονολογία της Δημιουργίας, όπως ένας βρετανός Επίσκοπος, ο πανιερώτας Ussher, ο οποίος, υπέτερο από δάσκαλος «σοφούς» υπολογισμούς, την τοποθετούσε στο 4004 π.Χ.

Στα περιθώρια (:) αυτών των φιλοσοφικών σποχαριών, ένας άνθρωπος -αλλά, οπωδήποτε, εκτός από αυτόν, ένα ολόκληρο ρεύμα ιδεών-επρόκειτο να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην ένταση του ανθρώπου σε μια (προϊστορική) χρονολογία: ο Δανός Christian Jürgensen Thomsen (1788-1865), στον οποίο ανατέθηκε το 1816 η αναδιοργάνωση των συλλογών του Εθνικού Μουσείου της Δανίας που διέθετε την εποχή εκείνη 27.000 περίπου τεχνέργυα.

Τι οφειλούμενο στον διάσημο μελετητή της προϊστορίας; Την επιβεβαίωσή ότι το τέχνεργο αποτελεί το κυριαρχη χρονολογικό κριτιρίο-κλειδί για τη χρονολόγηση των γεγονότων και τη δημιουργία μιας χρονολογίας της ανθρωπότητας που βασίζεται στο υλικό κατακευής του τέχνεργου. Η δημοσίευση του έργου του *Guide to Northern Archaeology* (1836), που αποτελεί σύνοψη των εργασιών του και μανιφέστο υπέρ μιας προϊστορικής και πρωτοϊστορικής αρχαιολογίας, θα γνωρίσει γρήγορα πολὺ μεγάλη επιτυχία, γεγονός που μαρτυρούν οι πολλές μεταφράσεις του.

Η εκδόνα 9 δείχνει τον Thomsen να εξηγεί με εμβριθιές την προέλευση και τη λεπτομέρια ενός εκ των αντικείμενων της συλλογής του, μπροστά σε ένα κοινό τόσο σεμνό όσο και σαστισμένο, που τον παρακολούθει με βασιμασμό. Ο αρχαιολόγος πάρει εδώ τη θέση του κληρικού στην παραγωγή του λόγου για την καταγωγή -ή μάλλον, στο εξής, για τις απαρχές του ανθρώπου... Η αρχαιολογία γίνεται πλέον ένα παιχνίδι εξουσιώσιώνων.

Η θεωρία των Τριών Εποχών -Εποχή του Λίθου, Εποχή του Χαλκού και Εποχή του Σιδήρου-, που εισήγησε ο Thomsen, αποτελεί ένας και σήμερα το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι επιστημονικοί τομείς που έχουν ως αντικείμενο τους τον ανθρώπο και την ιστορία του.

Η πρωτοϊστορία: ένα παιχνίδι εξουσίας;

Η θεωρία των Τριών Εποχών της ανθρωπότητας έμελλε ακόμη να έχει ως συνέπεια τη γέννηση της πρωτοϊστορίας, της οποίας αποτελεί ένα από τα βασικά πεδία εφαρμογής. Η περίοδος αυτή της ιστορίας «στρωματίζεται» ανάμεσα στην προϊστορία και τις λεγόμενες «ιστορικές» περιόδους, γενιέται από την επιθυμία ορισμένων, οι οποίοι αθητήκαν από ένα ακαταμάχητο πάθος για δεσμούς περιοχές της ανθρώπινης ιστορίας έμειναν στη σκιά του ελληνοτατικού λασικισμού που σημάδεψε και «ανψύχωσε» την ευρωπαϊκή κοινωνία του 19ου αιώνα.

Από τη στιγμή που «πινούθηκε», η πρωτοϊστορική αρχαιολογία έμελλε να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην άνδος και την επιβεβαίωση των ευρωπαϊκών εθνικούμων. Το παρδείγμα της Γαλλίας είναι εδώ διαφαντιστικό: η ίδρυση από τον Ναπολέοντα Γ' του Εθνικού Μουσείου Αρχαιοτήτων στο Saint-Germain-en-Laye, εγκαινιάζει (με κάποια αυτοκρατορική αρωγή) τη δημοκρατική παράδοση των διάστημαν προγόνων μας των Γαλατών¹, που έμελλε να έχει τόσο καλή εξέλιξη. Η ερμηνεία του Gabriel de Mortillet στο περιφήμιο έργο του *Proménaades au Musée de Saint-Germain* (Παρίσι 1869) για την επιπύμπια στήλη κάποιου Albanus (εικ. 10), αποτελεί πολύ εύγλωττο παράδειγμα:

Στην εκδόνα 10α αναγνωρίζουμε τη σημερινή (εν έτει 1869) κατάσταση του τεκμηρίου, το οποίο ορθά θεωρείται εδώ ως πηγή για τον ιστορικό, με τα κενά του, και μια επιγραφή που επιτρέπει την ταύτιση του προσώπου και συγχρόνως τη χρονολόγηση του αντικείμενου. Το κείμενο και η προτεινόμενη αποκατάσταση (εικ. 10β), που συνοδεύουν την «ανάγνωση» του τεκμηρίου, είναι από τα πλέον απροσδόκητα: εδώ έχει στην κυ-

10. Οι πρόσωποι μας
οι Γαλάτες,

α. -Νεκρή στήλη,
του Albanus, αρχαιοτέρη
κορόναρη. (Gabriel de
Mortillet, Promenades au
Musée de Saint-Germain,
C. Reinwald, Παρίσιος

1864, εικ. 9).

β. -Από το μνημείο στην
ιστορική συνοικία ή
η (παναρχεύρετον
του Γαλάτη. (Gabriel de
Mortillet, Promenades au
Musée de Saint-Germain,
C. Reinwald, Παρίσιος
1864, εικ. 10).

ριολέξια «επινοηθεί» ένας Γαλάτης με μακριά μουστάκια, δε στοχεία, που είναι και τα πλέον χαρακτηριστικά (περικεφαλία, χαρακτηριστικά του προσώπου και κομψ.), είναι εκείνα ακριβώς που αποτυπώνονται από το πρωτότυπο! Η αρχαιολογία συμμετέχει πλήρως – ακούσατε; «Οχι πάτα... στη διαμόρφωση μιας ιδεολογίας, υποκύπτοντας – υπό πόστο – στον πειρασμό να «μας κάνει να δούμε», να δείξει μάλλον παρά για αφερώντας χρόνον στην προσθέτωνα μας αποδείξει.

Άπο κεί και πέρα η αρχαιολογία καλείται να προσφέρει «καταγωγή» σε όσους τη ζητούν. Αν οι «Γαλάτες» γνωρίζουν επιτυχία στη χώρα τους (το γεγονός ότι βρισκόμαστε πλέον, στην Ευρώπη, έναν χρόνο πριν από τον Γαλλοεμπραντικό Πόλεμο και πάλι δεν είναι τυχαίο), οι «Αριοί» καλούνται μετά από λίγο να δικαιολογήσουν τις αξέωντες των Ναζί για προσάρτηση όλων των ευρωπαϊκών εδφών, από τη στιγμή που οι «αρχαιολόγοι» έφεραν στο φως ενδείξεις που απεδίκευναν την αρχαία παρουσία τους σε άλλα εθνικά εδώφη.

Η γέννηση, στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, της ευρυπατικής και αιγαιακής προϊστορίας, υποχρεώνοντάς μας να αναλύσουστούμε «τους Έλληνες πριν από τους Έλληνες» και να ξεπεράσουμε τον «κλασικοκεντρισμό», επιτυγχάνει τη δημιουργία μιας επιστήμης που θεωρεί το κάθε τεχνέργον ακεφαλιώδη ιστορικό παράγοντα. Η εποχή των μεγάλων ανασκαφών μπορεί λοιπόν να αρχίσει...

Μετάφραση: Ουρανία Κατσούλα

Επιμέλεια μετάφρασης: Όλγα Πολυχρονοπούλου

Σημειώσεις

1. «Για τις γενέτες, Σωκράτη, τόσο των πρώιμων όσο και των ανθρώπων, και για τους οικισμούς, πώς χτίστηκαν στα παλιά χρόνια οι

πολιτείες, και, με διπλή λογιά, όλα όσα έχουν να κάνουν με πράματα παλαιώκα τους αρέσει πάρα πολύ να τα ακούν, τόσο που εγώ για το χαρτί τους βρέθηκα στην ανάγκη όλα αυτά να τα καλομάθω και να τα καλοσπουδάσω». Πλάτωνος, *Ιννίας Μείζων* 285 σδ-ε2, μετρ. Χρήστου Καρούζου – Ι.Θ. Κακρή, έκδ. ΑΠΘ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τρανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 1973.

2. Πλούτ., Βιοί, Ογκ. 36.

3. Απόσταση από το έργο του *Recherches des antiquités et curiosités de la ville de Lyon*.

4. Stendhal, *Rome, Paris, Naples, cité fort opportunément, sto Robert Etienne, Pompeï, la cité ensevelie*, Gallimard, «Découvertes», Παρίσιος 1995, σ. 23.

5. Πρβ. Ph. Jockey, «Maître des origines, figure du progress, l'archéologue au miroir des images», στο A.-M. Granet-Abisset, J. N. Pelein (επμ.), *Le temps bricolé. Les représentations du Progrès (XIXe – XXe s.)*, Le Monde alpin & rhodanien, 3/2001, σ. 77-94.

6. Schnapp, *La Conquête du passé*, Carré, Παρίσιος 1993.

7. Συντάχτη με την ιστορία της Πρωτοϊστορικής Αγγιακής Αρχαιολογίας, βλ. το αφερόμενο «Ιστοριογραφία της Αρχαιολογίας: Πρωτοϊστορικό Αιγαίο», Αρχαιολογίας και Τέχνες 86 (2003).

The Birth of Modern Archaeology

Ph. Jockey

Curiously enough, although archaeology is a "science" referring to the past, it has been formed in modern times. Neither antiquity nor the Middle Ages, apart from certain amazing exceptions, have recognized its real value, probably because of its origins. The monuments of the past sometimes have been considered as sacred others as diabolic, in any case they have been characterized with a quality or property. During the quattrocento, and especially according to the theory of Cyriacus of Ancona, they are regarded as seals of history. The collection of curiosities or the heterogeneous piling up of items in the cabinet de curiosités in the sixteenth and seventeenth centuries paved the way for the enthronement of the later archaeology in three stages during the eighteenth and nineteenth centuries: The exploration of Herculaneum and Pompeii, the expedition to Egypt and the omnipotence of prehistory, which was taken, however not without a fight, from the clergy. Thus, being in the last quarter of the nineteenth century, the era of the great excavations could finally commence.